

Практичне заняття №6

Тема: Пропедевтика вивчення історії в допоміжній школі.

1.Сутність і особливості пропедевтики вивчення історії в допоміжній школі.

2.Характеристика суспільно-історичного матеріалу в книгах з читання для 2-6 класів допоміжної школи.

3.Робота над творами суспільно-історичного змісту на уроках читання у 2-6 класах.

1.Сутність і особливості пропедевтики вивчення історії в допоміжній школі.

Пропедевтика вивчення історії – це підготовка учнів до свідомого засвоєння шкільного курсу історії.

Необхідність здійснення пропедевтики вивчення історії була обґрунтована ще на початку 30-х років ХХ ст., коли практика підготовчого навчання історії в масовій школі показала значні труднощі в засвоєнні історичних знань. Причини цих труднощів пояснювалися тим, що історичні факти, з якими знайомляться школярі на уроках, не спираються на спостереження та безпосередній досвід дітей, картини минулого складно формуються в їх уяві, крім того, історичний матеріал містить багато таких понять, які для дітей 10-11 років залишаються просто абстракцією. Вчителі та методисти-історики висловилися за необхідність попередньої підготовки учнів до вивчення історії як самостійної навчальної дисципліни. Тоді ж з пропедевтичною метою почали використовувати уроки пояснювального читання.

Практика показала, що навіть у загальноосвітніх школах учні відчувають немалі труднощі в засвоєнні історичних знань, тому не дивно, що ще більше проблем у вивченні історії виникає в учнів з порушенням інтелекту.

Якщо у загальноосвітню школу діти приходять з достатньо різноманітними уявленнями не тільки про сучасне життя, а й про минуле, то в учнів допоміжної школи до початку навчання історії коло історичних уявлень надто вузьке і бідне, а самі уявлення фрагментарні, неточні, іноді перекручені, оскільки соціальний досвід дітей обмежений рамками особистих потреб. Порушення пізнавальної діяльності не дозволяють учням допоміжної школи належним чином сприймати та осмислювати багато явищ і подій суспільного життя, особливо якщо вони віддалені в часі від сучасності. Діти з порушеннями інтелекту потребують допомоги при осмисленні оточуючого світу та тих процесів, що відбуваються у ньому. У зв'язку з цим в умовах допоміжної освіти зростає роль пропедевтичного періоду, що дозволяє підготувати школярів до вивчення історії як самостійного предмету у 7-9 класах. Саме попередні 6 років навчання стають базою для навчання історії учнів з порушенням інтелекту.

Шляхи розширення соціального досвіду, накопичення суспільно-історичних уявлень і понять досить різноманітні. Це можуть бути як індивідуальні, так і групові (з класом) бесіди на суспільно-історичну тематику.

Наприклад, доступними і важливими є такі теми, як «Моя сім'я в минулому і тепер», «Професії наших батьків», «Для чого людям треба працювати?», «З чого починається наше місто?», «Історичні пам'ятки нашого регіону», «Свята, що ми відзначаємо» тощо.

Знання учнів, набуті та уточнені в ході таких бесід, обов'язково закріплюються різними видами діяльності: суспільно-корисною працею, підготовкою та проведенням свят і знаменних дат, активним вивченням історії свого міста, ознайомленням з пам'ятними місцями під час прогулянок, екскурсій, відвідування музеїв, під час перегляду та обговорення кінофільмів, позакласним читанням тощо. Таким чином, учні отримують різноманітні відомості, на які можна буде спиратися в подальшому при вивченні історії.

У завдання пропедевтичного періоду не входить формування певної системи історичних знань (це завдання уроків історії), але за цей час накопичуються, уточнюються, виправляються та розширюються початкові суспільно-історичні уявлення і поняття школярів з порушенням інтелекту.

Пропедевтика вивчення історії здійснюється на базі різних навчальних предметів, зокрема, на уроках з предмету «Я і Україна» відбувається знайомство з текстами суспільно-історичного характеру, на уроках географії – з положенням України на карті світу, її природними ресурсами.

Але головна роль в історичній пропедевтиці належить урокам читання та української літератури. Саме в книгах для читання для 2-6 класів учні отримують початкові уявлення і поняття ще до початку вивчення історії. Але формування цих уявлень і понять не є самоціллю. Це завдання розв'язується спонтанно в процесі навчання дітей читанню, правильному, осмисленому, виразному, що є головною метою цих уроків.

Дослідження рівня засвоєння деяких суспільно-історичних понять (наприклад, Батьківщина; селянин; робітник; минуле і теперішнє) учнями допоміжної школи ще до вивчення ними предмету «Історія» показали, що в процесі вивчення цього матеріалу школярі з порушенням інтелекту відчують труднощі, обумовлені як своєрідністю їх пізнавальної діяльності, так і причинами методичного характеру. Але соціальний досвід учнів 2-5 класів дає їм можливість знайомитися з відомостями історичного змісту, основним джерелом яких є знання, що засвоєні в результаті навчання, та інформація, одержана при читанні художньої літератури, перегляді кінофільмів, спілкуванні з дорослими. Однак ці знання, як правило, безсистемні, і учні не завжди можуть використати їх при розв'язанні пізнавальних завдань. Разом з тим, засвоєння суспільствознавчих та історичних понять сприяє моральному вихованню і допомагає в соціальній адаптації розумово відсталих дітей, підготовці їх до більш продуктивної діяльності при переході до вивчення історії в старших класах.

Учитель історії повинен знати, яке коло уявлень і понять сформоване в учнів та уроках читання в 2-6 класах, якими уміннями та навичками роботи з навчальною книгою (текстом, ілюстративним матеріалом) та додатковою літературою вони оволоділи. Для цього необхідно проаналізувати програму з читання та розвитку мови, а також книги для читання в допоміжному закладі.

2.Характеристика суспільно-історичного матеріалу в книгах з читання для 2-6 класів допоміжної школи.

У пояснювальній записці до програми з читання і розвитку мовлення у 2-4 класах допоміжної школи відмічається, що «... тематика творів для читання підібрана з урахуванням максимального розвитку інтересів дітей, розширення їх кругозору, виховання моральних якостей. У всі роки навчання читаються твори про нашу Батьківщину, про її минуле й теперішнє, про мудрість та героїзм її людей». Ця тематика уточнюється і доповнюється позакласним читанням у кожному класі з урахуванням віку та пізнавальних можливостей учнів з порушенням інтелекту. Вказуються і жанри рекомендованих для читання творів.

На уроках читання та розвитку мови в початкових класах формується уміння та навички роботи з текстом, які застосовуються і в старших класах на різних предметах, в тому числі і при вивченні історії. До таких важливих навчальних умінь, наприклад, відносяться такі:

1) уміння розповідати про прочитане, відповідаючи на питання вчителя чи використовуючи ілюстрації(2 клас);

2) уміння висловлювати своє ставлення до вчинку героя, до подій (3 клас);

3) уміння виділяти головну думку твору, встановлювати послідовність, причинно-наслідкові зв'язки (3-4 класи);

4) за даними заголовками ділити текст на закінчені за змістом частини; придумувати заголовки до основних частин тексту; колективно складати план, пояснювати виділені вчителем слова та звороти мови (4 клас).

У програмі з читання та розвитку мови у 5-6 класах також дана орієнтована тематика творів для читання, рекомендовано читати оповідання, статті, вірші про героїчне минуле, про знаменні події в житті країни, про людей праці, їх ставлення один до одного, до природи, загалом про сьогодення України.

Уміння та навички учнів 5-6 класів також продовжують удосконалюватися. Наприклад, учні 5 класів повинні вміти вибирати слова та вирази, користуватися підрядковим словником. У 6 класі у школярів формується навички самостійного читання з різними завданнями: підготуватися до виразного читання, виділяти окремі місця за питаннями, підготувати переказ.

Вказані у програмі рекомендації, а також вимоги до знань та умінь учнів реалізуються на уроках читання та розвитку мови в процесі роботи з підручниками (книгами для читання).

Особливості текстів, що використовуються для пропедевтики вивчення історії:

1. Весь матеріал у книгах для читання для 2-4 класів розташований за принципом сезонності (від осені до літа) і розбитий на теми, назви яких в основному зберігаються, але зміст матеріалу від класу до класу розширюється і поглиблюється, поступово доповнюючись новими темами. Такий підхід відповідає концентричному принципу побудови програми для допоміжної школи, відповідає також рівневі розвитку та пізнавальним можливостям учнів, забезпечуючи доступність та міцність засвоєння знань та запобігаючи перевантаженню учнів.

З точки зору пропедевтики історії далеко не всі теми в перевиданих за останні роки книгах для читання дають можливість розширювати кругозір сучасних учнів у порівнянні з тематикою в минулому, коли пріоритетне значення мав ідейно-тематичний принцип і більшість тем були пов'язані з «червоними» датами календаря.

Виключивши неактуальний на сучасному етапі матеріал про жовтентясько-піонерські організації, революції та їх вождів, автори нових підручників при відборі змісту орієнтувалися перш за все на моральне виховання школярів, виховання в них позитивного ставлення до праці. У кожному книжку для читання включені відповідні теми: «Умілі руки не знають нудьги», «Моя країна – Україна» (2 клас), «Людина починається з добра», «Надійшла весна прекрасна» (3 клас), «Любіть Україну», «Роби невтомно, вміло, хоч мале, але добре діло» (4 клас), «Будемо справжніми людьми» (5 клас), «Про давнину, про те, що діялося на нашій землі» (6 клас).

У цих темах на прикладі різних творів розглядаються взаємовідносини літературних героїв (дітей та дорослих), їхні вчинки, яким надається моральна оцінка, розкриваються доступні моральні поняття, виховується доброзичливе ставлення до праці та бажання працювати, здійснюється ознайомлення з різними професіями.

Спираючись на сформовані в пропедевтичний період знання, учитель історії продовжить роботу на новому матеріалі, знайомлячи школярів з життям та працею людей в різні історичні епохи, взаєминами між різними соціальними групами та класами, з видатними історичними діячами, які зробили значний внесок у процвітання України. На цьому етапі моральні оцінки будуть доповнені історичною оцінкою подій та діяльності людей.

2. Представлені у книгах для читання твори різної тематики в основному відображають аспекти сучасного життя, що є виправданим в умовах початкового навчання в допоміжній школі, тому що така тематика творів близька та доступна дітям з порушенням інтелекту, відповідає їх соціальному досвіду.

3. За характером викладу суспільно-історичний матеріал у книгах для читання різноманітний і представлений окремими творами (або уривками) різних жанрів. Це можуть бути:

- художні твори в прозі (оповідання, уривки з повістей);
- художні твори у віршованій формі (вірші, уривки з поем);

- твори усної народної творчості (казки, билини, пісні, прислів'я і приказки, загадки);

- ділові (науково-популярні) статті.

Саме ділові статті більш за все відповідали стилю викладу навчального матеріалу і підручнику історії, але такі твори тепер практично повністю виключені з книг для читання, тому що не відповідали рівню розвитку учнів молодших класів та не викликали в них пізнавального інтересу.

4. Обсяг рекомендованих творів також різний: в низі для читання у 2 класі підбрані тексти від кількох рядків до сторінки, їх супроводжують кольорові ілюстрації. До 6 класу обсяг текстів виростає до кількох сторінок. Як правило, такі тексти поділяються на частини, кожна частина вивчається на окремому уроці, питання і завдання підбрані безпосередньо до кожної частини. Але, на жаль, не до всіх текстів є ілюстративний матеріал, що утруднює формування необхідних уявлень і понять.

3. Робота над творами суспільно-історичного змісту на уроках читання у 2-6 класах.

У допоміжній школі на уроках читання у 2-6 класах передбачене вивчення суспільно-історичного матеріалу, представленого у казках, оповіданнях, віршах, ділових статтях. Тематика цих творів різноманітна і розширюється з кожним роком навчання, але, з іншого боку, зберігається тенденція постійності провідних тем у книгах з 2-го по 6-ий клас: про роль праці в житті людей, про взаємовідносини людей (дружба, товарицькість, взаємодопомога), про минуле та сьогодення України.

При підготовці до читання тексту, що містить суспільно-історичні відомості, вчитель повинен визначити, як дана тема пов'язана з попереднім матеріалом, чи є в учнів знання з даної теми чи вона нова. Необхідно враховувати, чи дає твір, що вивчається, нові знання, чи розширює, підтверджує та закріплює раніше отримані знання (в даному чи попередньому класі), тому що від ступеня відомості матеріалу залежить доля самостійності роботи дітей. Вони можуть скласти характеристику героїв, дати оцінку їх поведінці, описати побутові чи історичні обставини.

Знайомство з окремими фактами, що описані в творі, повинно бути наочним, з використанням історичних картин, портретів, малюнків, що є в книгах для читання.

У ході підготовки до уроку вчитель намічає види читання та продумує прийоми пояснення нових слів, що в ході роботи над твором повинні увійти в активний суспільно-історичний словник учнів, добирає додатковий матеріал.

Урок **читання тексту суспільно-історичного характеру** може включати такі етапи:

1. Попередня робота – вчитель повідомляє заголовок твору, називає його автора, готує учнів до засвоєння змісту шляхом бесіди або вступної розповіді, пояснює значення нових слів, без розуміння яких усвідомити текст

буде тяжко (слова обов'язково записуються на дошці та прочитуються вголос).

2. Читання тексту вголос за логічно завершеними абзацами – супроводжується словниковою роботою, бесідою про прочитане.

При цьому в 2-3 класах витань, що відображають зміст прочитаного, дається більше, ніж у 4-6 класах. Крім того, можна помітити наростання складності у виконанні учнями самостійних завдань:

- у 2-3 класі діти читають під керівництвом вчителя і тільки після того, як він сам прочитав певну частину тексту;

- в 4 класі легкі тексти читаються учнями окремими частинами самостійно, але вчитель дає до них попереднє питання, завдання або готовий план;

- у 5-6 класах і легкі, і важкі тексти читаються учнями самостійно, причому додатково до тих питань і завдань, які даються в низі для читання, учні готують і свої питання до прочитаного.

3. Повторне читання тексту дітьми – супроводжується завданнями, які поглиблюють і узагальнюють прочитане. До таких завдань відносяться:

- складання плану (добір заголовків до кожної логічно завершеної частини тексту);

- робота з деформованим планом, коли пункти плану не відповідають змісту частин, що читають і аналізують учні;

- розподіл частин тексту за готовим планом, даним учителем;

- складання у 5-6 класах плану з допомогою учителя і самостійно;

- вибіркове читання, в процесі якого відновлюються причинно-наслідкові зв'язки подій чи їх послідовність;

- повторне читання вголос з визначенням меж окремих частин тексту.

4. Узагальнення матеріалу прочитаного твору – школярі з допомогою вчителя пояснюють заголовок або формулюють висновки.

5. Бесіда краєзнавчого характеру або робота над додатково зібраним ілюстративним матеріалом.

6. Закріплення змісту тексту – переказ тексту за планом або за питаннями вчителя. У 2-3 класах учні детально переказують кожну частину тексту, а в 4-6 класах цей переказ може бути і детальним, і коротким, і вибіркочим. Крім переказу для закріплення змісту прочитаного тексту учитель може проводити і заключну бесіду за ключовими питаннями тексту.

Таким чином, не тільки зміст творів, вивчених на уроках читання, але й уміння та навички роботи з текстом сприяють кращому засвоєнню історії в 7 класі учнями з порушенням інтелекту. В цьому і полягає важливість пропедевтики вивчення історії.

Література:

1. Баханов К.О. Професійний довідник вчителя історії. / К.О. Баханов. – Х.: Вид.група «Основа», 2012. – 239 с.: табл. – (Серія «Професійний довідник»).
2. Вимоги до уроку в спеціальній школі для дітей з вадами інтелекту / Укл. Миронова С.П. // Методичні рекомендації. – Кам'янець-Подільський, 1998. – 24 с.
3. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії. Посібник вчителя./Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Х.: Вид.група «Основа», 2006. – 96 с. – (Б-ка журн. «Історія та правознавство», Вип. 8 (32)).
4. Методика викладання історії в допоміжній школі: методичні рекомендації/ упорядники – Гіренко Н.А., доцент кафедри методики корекційної освіти, Гришин Ю.І., вчитель допоміжної школи № 4, м. Донецьк, Липа В.О., доцент кафедри корекційної педагогіки та спеціальної психології. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 157 с.
5. Пометун О. Методика навчання історії в школі/О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. — К.: «Генеза» 2005. —328 с.
6. Петрова Л.В. Методика преподавания истории в специальной (коррекционной) школе VIII вида: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Гуманит. изд. центр ВДОС, 2003. — 208 с. — (Коррекционная педагогика).